

หนังสือพิมพ์จีนในการเมืองไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487 : หนังสือพิมพ์ ชาตินิยม การเมือง เรื่องคอมมิวนิสต์

วิมลรัตน์ สารสารินทร์^{1*}, พีรพัฒน์ เล็กงาม¹, มุฑิตา แจ่มดี¹ และ พินธกร นามดี²

¹นักศึกษาศาสาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

*674110050@webmail.npru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับกลไกที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ควบคุมหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2481-2487 โดยพิจารณาจากกรอบแนวคิดชาตินิยมแบบปิดและความชอบธรรมของรัฐบาล ผลการศึกษาพบว่า การควบคุมหนังสือพิมพ์จีนในยุคนั้นไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายสื่อมวลชน แต่เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามสร้างความชอบธรรมทางการเมือง โดยการกำจัดสิ่งที่รัฐมองว่าเป็นภัยคุกคามเอกภาพของชาติไม่ว่าจะเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์และชาตินิยม รัฐบาลหยิบยืมพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นสิ่งที่เลื่อนฐานความชอบธรรมจากแบบประเพณีสู่ความถูกต้องตามกฎหมายและสร้างผลงานระดับชาติ ในเวลาเดียวกัน นโยบายรัฐนิยมถูกบีบให้ภาพลักษณ์ของจีนในที่สาธารณะถูกลดทอนบทบาทลง ผลที่ตามมาคือหนังสือพิมพ์จีนที่เคยเป็นเวทีทางการเมืองแบบข้ามเขตแดนจำเป็น ต้องปรับเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่บทบาทแบบพาณิชย์เพื่ออยู่รอด แสดงให้เห็นถึงลักษณะของรัฐอำนาจนิยมที่วางความมั่นคงไว้เหนือเสรีภาพอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: หนังสือพิมพ์จีน การเมืองสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐชาติ เรื่องคอมมิวนิสต์

Chinese-Language Press in Thai Politics during Field Marshal Plaek Phibunsongkhram's Government, 1938-1944: Newspapers, Nationalism, Politics, and Communist

Vimolrat Sarasarin^{1*}, Peerapat Lekngam¹, Mutita Jangdee¹ and Pinthakorn Namdee²

¹Student in Social Study Department, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Pathom Rajabhat University

²Assistant Professor in Social Study Department, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Pathom Rajabhat University
*674110050@webmail.npru.ac.th

Abstract

This article examines the mechanisms used by the government of Field Marshal Plaek Phibunsongkhram to control Chinese-language newspapers in Thailand during the period 1938–1944, through the conceptual framework of closed nationalism and governmental legitimacy. The study finds that the control of Chinese newspapers was not merely a matter of media law enforcement but part of a broader effort to construct political legitimacy by eliminating what the state perceived as threats to national unity — including communism and Chinese nationalism. The government employed the *Printing and Publishing Act of 1927*, which signified a shift in the basis of legitimacy from traditional authority to legal–rational authority, and sought to promote national achievements. Simultaneously, the state's *Cultural Mandates* policy pressured the reduction of Chinese representation in the public sphere. As a result, Chinese newspapers that had once served as transnational political platforms were compelled to transform into commercial enterprises for survival. This reflects the characteristics of an authoritarian state that prioritized national security over press freedom.

Keywords: Chinese newspapers, Thai Politics during Field Marshal Plaek Phibunsongkhram's Government, Nation-state, Communist

1. บทนำ

ในช่วงปลายทศวรรษ 2470 ถึงต้นทศวรรษ 2480 ประเทศไทยอยู่ในช่วงการสร้างรูปแบบอธิปไตยสมัยใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และช่วงการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สถานการณ์ดังกล่าวสร้างความเครียดให้กับชุมชนชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งได้สะสมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง สถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญของชุมชนนั้น คือ หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยมิได้ทำหน้าที่เพียงสื่อสารข่าวสารเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่ทางการเมืองและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งใช้ในการแสดงอุดมการณ์ สร้างเครือข่ายทางการเมืองและเชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหวในจีนแผ่นดินใหญ่อีกด้วย โดยหนังสือพิมพ์ฉบับแรกในประเทศไทยปรากฏขึ้นมาประมาณ พ.ศ. 2446 มีชื่อว่า “หันจิ้งเยอะเป้า” และตั้งแต่นั้นมาหนังสือพิมพ์จีนก็ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยแต่ละฉบับจะ

แสดงความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศจีน รวมถึงฝ่ายนิยมราชวงศ์ชิง ฝ่ายสาธารณรัฐของ ซุนยัตเซน พรรคก๊กมินตั๋ง หรือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ [1] ลักษณะแบบนี้ทำให้รัฐบาลได้มองหนังสือพิมพ์จีนด้วยความระแวดระวังตลอดเวลา โดยเฉพาะในยามที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีความซับซ้อน เช่น การที่ชาวจีนในประเทศไทยคว่ำบาตรญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2471 และ 2470 ซึ่งหนังสือพิมพ์จีน มีบทบาทสำคัญในการระดมพลสังคม [2] เมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. 2481 รัฐบาลได้ดำเนินการสร้างชาติอย่างเข้มงวดด้วยนโยบายรัฐ ทั้ง 12 ฉบับ ซึ่งจะกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นไทย ในทุกด้าน ตั้งแต่การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ไปจนถึงการประกอบอาชีพ นโยบายเหล่านี้ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะกระทบ ต่อวัฒนธรรมและการสื่อสารของชาวจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะรัฐนิยมฉบับที่ 9 ที่พูดถึงภาษาและหนังสือซึ่งบังคับให้คนไทย ชาติต้องยกย่องและใช้ภาษาไทยเป็นหลัก [3] คำถามสำคัญของบทความนี้ คือ รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กลไกใดบ้างในการควบคุมหนังสือพิมพ์จีนและการควบคุมดังกล่าวนี้แสดงลักษณะการปกครองแบบใด จากความสำคัญดังกล่าว ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อพิจารณาผลกระทบของนโยบายที่ รัฐบาลใช้ควบคุม ประการที่สอง เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมสื่อกับการสร้างรัฐชาติ และประการที่สาม เพื่อ ประเมินผลกระทบทางการเมืองและสังคมของมาตรการดังกล่าว

2. แนวคิดชาตินิยมและแนวคิดคอมมิวนิสต์ในสังคมไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ชาตินิยมแบบปิดและการสร้างเอกภาพของชาติ บทความนี้ใช้แนวคิดชาตินิยมแบบปิด (Closed Nationalism) ของ Hans Kohn ร่วมกับแนวคิดความชอบธรรมทางการเมืองของ Max Weber เพื่ออธิบายว่า รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมและกลไกกฎหมายในการสร้างความชอบธรรมแก่การควบคุมสื่อจีนอย่างไร โดยมองว่าหนังสือพิมพ์จีน เป็นภัยต่อเอกภาพของรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งแนวคิดของ Hans Kohn ได้แบ่งชาตินิยมออกเป็นสองแบบหลัก คือ ชาตินิยมแบบ เปิด มาจากประเทศไหนก็ได้แต่ต้องยอมรับกฎกติกาด้วย ความเต็มใจ และชาตินิยมแบบปิด เน้นสายเลือดและวัฒนธรรม ต้องมีชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกันเท่านั้น ถึงจะถูกรับเป็นพวก [4] รัฐบาลจอมพล ป. ใช้ชาตินิยมแบบปิดเป็นกรอบ อุดมการณ์หลัก โดยกำหนดความเป็นไทยผ่านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม และมองกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะชาวจีน รัฐมองชาวจีนในฐานะ “คนนอก” ที่จำเป็นต้องถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) เพื่อสร้างเอกภาพของ รัฐชาติและความชอบธรรมของรัฐและการสร้างผลงาน Max Weber ได้วิเคราะห์ความชอบธรรมการปกครองเอาไว้ 3 รูปแบบ หลัก คือ ความชอบธรรมแบบจารีต ความชอบธรรม แบบบารมีส่วนตัว และความชอบธรรมแบบกฎหมาย – เหตุผล [5] ส่วน ในกรณีของสมัยรัฐบาลจอมพล ป. รัฐบาลพยายาม ที่จะย้ายฐานในความชอบธรรมจากแบบบารมีส่วนตัวไปสู่ความถูกต้องตาม กฎหมาย และการสร้างผลงาน ในระดับชาติ ผ่านนโยบายของรัฐนิยมที่แสดงให้เห็นว่ารัฐสามารถจัดระเบียบสังคมและปกป้อง ผลประโยชน์ของคนไทยเอาไว้ได้ขณะเดียวกัน ในด้านชาตินิยมทางเศรษฐกิจและการสกัดกั้นคนต่างด้าว รัฐบาลจอมพล ป. ได้ใช้อำนาจของรัฐเพื่อสกัดกั้นการทำธุรกิจของคนต่างด้าวเพื่อสร้างพื้นที่ทำมาหากินให้กับคนไทย ผ่านรัฐนิยม ฉบับที่ 5 ว่าด้วย การใช้เครื่องอุปโภคบริโภค ที่ผลิตในประเทศ และ ฉบับที่ 7 ว่าด้วยการร่วมสร้างชาติ [3] การใช้อำนาจแบบนี้จะกดดัน ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อธุรกิจของชาวจีน ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนหลักที่เป็นเงินสำคัญของหนังสือพิมพ์จีน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาสื่อในฐานะพื้นที่ทางการเมืองนั้นช่วยให้เข้าใจหนังสือพิมพ์จีนว่า ไม่ได้เป็นเพียงช่องทางข้อมูลข่าวสาร แต่เป็น พื้นที่ ที่กลุ่มเมืองต่าง ๆ ต่อสู้แข่งขันเพื่อสร้างความหมายมาช่วยในการสนับสนุนและรักษาเครือข่ายอำนาจ [6] ลักษณะนี้จึง ทำให้รัฐบาลอำนาจนิยมมองการควบคุมสื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง

จากแนวคิดข้างต้นเมื่อเข้าสู่บริบททางการเมืองการปกครองสมัยจอมพล ป. การสร้างรัฐชาติ และเอกภาพ ทางวัฒนธรรม หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เริ่ม มีการปกครองในรูปแบบ ประชาธิปไตย และมีรัฐสภาเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในความเป็นจริงนั้น อำนาจส่วนใหญ่ ยังอยู่กับกลุ่มทหารและผู้นำบางกลุ่ม พอจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2481 แนวทางการปกครองก็เปลี่ยนไปจากเดิม เน้นเรื่องความเป็น ชาติ และให้รัฐบาลมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในด้านวัฒนธรรม พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นคนสำคัญเคยได้พูดไว้ประมาณ

ว่า หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว รัฐบาลควรต้องริบพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศให้ดีขึ้น เพื่อให้ประเทศก้าวหน้า [3] จากคำพูดนี้จะเห็นได้ว่า รัฐบาลในตอนนั้นให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมมาก มองว่าเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้คนในชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และช่วยพัฒนาประเทศไปข้างหน้า

จึงได้มีการใช้นโยบายรัฐนิยมและการบังคับใช้กฎหมาย รัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับที่ประกาศระหว่าง พ.ศ. 2482–2485 ล้วนถูกกำหนดพฤติกรรมและอัตลักษณ์ของประชาชนในทุกด้าน นโยบายที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนโดยตรงมากที่สุด คือ รัฐนิยมฉบับที่ 9 ที่พูดถึงภาษาและหนังสือกับหน้าที่พลเมืองที่ดี ประกาศเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญที่แสดงออกอุดมการณ์ชาตินิยมทางภาษาชัดเจนที่สุด รัฐนิยมฉบับนี้ไม่เพียงแค่ประกาศเป็นร้อยแก้ว แต่ยังได้รับการเรียบเรียงเป็นโคลงสี่สุภาพเพื่อปลูกฝังจิตใจประชาชนด้วย ดังที่ปรากฏในบทโคลงว่า [7]

ชนชาติไทยทั่วถ้วน	ทุกคน
ต้องเทิดภาษาตน	ยิ่งแล้ว
ศัพท์เทศไปควรปน	ประกอบ
จงนึกเป็นเกียรติแท้ที่	พ้องคำไทย

บทโคลงดังกล่าวแสดงถึงทัศนคติของรัฐบาลต่อภาษาต่างประเทศ รวมถึงภาษาจีนอย่างชัดเจน การใช้คำว่า “ศัพท์เทศ” ที่หมายถึงคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่ายอมให้มีการนำมาใช้ปะปนบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นการละเลย หรือ ใช้ภาษาไทยไม่ครบถ้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เสียเกียรติ แสดงให้เห็นว่ารัฐมองภาษาจีนหรือสื่อภาษาจีนว่าควรมีขอบเขต ไม่ควรมีบทบาทมากเกินไป อีกทั้งบทโคลงกลอนนี้ยังเน้นหน้าที่ของคนในชาติให้ช่วยกันเผยแพร่และสอนภาษาไทยให้กับผู้ที่ยังไม่รู้ [7]

ฟังมีมนัสเอื้อ	เอาธุระ
ช่วยราษฎร์ร่งกำลุน	เหลื่อมด้วย
เรียนเขียนอ่านเพิ่มพูน	พิพม์คล่อง แคล่วแล
รู้หลากมาร้อนน้อย	แนะใช้คำเรา

ที่สำคัญกว่านั้นคือ รัฐนิยมฉบับนี้ยังแสดงทัศนคติต่อความหลากหลายทางภาษาถิ่นว่าไม่ควรถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในแบ่งแยก ดังที่ปรากฏในบทว่า [7]

ภูมิลำเนานั้นทั้ง	สำเนียง
พจนพากย์หากผิดเสียง	แปร่งบ้าง
ไปถือว่าต่างเวียง	ต่างชาติ
ฟังพยายกเอ่ยอ้าง	แผกเพี้ยนเผ่าไทย

บทโคลงนี้แฝงความหมายทางการเมืองของภาษาไว้ เพราะสื่อเป็นนัยว่าผู้ที่พูดภาษาถิ่น หรือภาษาอื่นในที่สาธารณะ คือ การแสดงความแตกต่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไม่ต้องการ การถ่ายทอดแนวคิดลักษณะนี้ผ่านบทกวีทำให้ดูนุ่มนวล และมีพลัง ในการกำหนดว่าอะไรเหมาะสมในสังคมบ้าง ผลที่ตามมา คือ การกดดันให้ชาวจีนต้องลดการใช้ภาษาจีนในพื้นที่สาธารณะ และหันมาใช้ภาษาไทยมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับบรรทัดฐาน ที่รัฐวางไว้ [3]

มุมมองของรัฐต่อชาวจีนและภัยคุกคามทางความคิดทำให้ รัฐบาลไทยในสมัยยุคนั้นจะมองชาวจีน ด้วยมุมมองสองด้านควบคู่กัน ด้านแรก คือ ชาวจีนมีความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะพ่อค้าและนายทุน ส่วนอีกด้าน คือ ถูกมองว่ามีความจงรักภักดี โดยเฉพาะช่วงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแผ่ขยายในจีน สกิลเนอร์จึงได้มีการบันทึกไว้ในเดือนสิงหาคม และกันยายน พ.ศ. 2470 ได้มีข่าวลือว่า “พวกคนจีนวางแผนที่จะก่อความวุ่นวาย” [2] ถึงข่าวลือจะไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่ก็สร้างความหวาดระแวงขึ้น จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการสร้างมาตรการควบคุมที่จะตามมา

ในส่วนของแนวของคอมมิวนิสต์นั้นเป็นการใช้หรือนำแนวคิดมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองในขณะประเทศเพื่อนบ้านนั้นมองว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์ คือ ทางออกแห่งความเสมอภาค แต่สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำไทยในขณะนั้น กลับใช้ภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ให้เป็น เครื่องมือในการสร้างและรักษาอำนาจทางการเมือง โดยอาศัยความกลัวและ

ความไม่มั่นคงของประชาชนหลังสงครามเป็นตัวขับเคลื่อน ความจำเป็นของ รัฐบาลทหาร ในสายตาดะวันตก การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างอำนาจ แม้บทความนี้มุ่งศึกษาเฉพาะช่วง พ.ศ. 2481–2487 แต่แนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในช่วงปลาย สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ส่งอิทธิพลต่อท่าทีของรัฐบาลไทยต่อจีนในระยะต่อมา โดยเฉพาะสหรัฐฯ กังวลเรื่องการขยายตัวของ คอมมิวนิสต์ในเอเชียมากกว่าการส่งเสริมประชาธิปไตย ในส่วนยุทธศาสตร์ ความมั่นคง สหรัฐฯ ยินดีสนับสนุนรัฐบาลที่มั่นคง และเข้มแข็ง แม้จะเป็นรูปแบบอำนาจนิยมหรือรัฐบาลทหาร เพื่อให้เป็นป้อมปราการในการสกัดกั้นคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้การ ยึดอำนาจ ทางทหารในไทยได้รับการยอมรับจากภายนอกง่ายขึ้น [8]

3. หนังสือพิมพ์จีนในสังคมไทยก่อนการควบคุม

บทบาทของหนังสือพิมพ์จีนในฐานะพื้นที่ทางการเมือง ตั้งแต่เกิดการปฏิวัติจีน พ.ศ. 2454 หนังสือพิมพ์จีนในไทย ได้ทำหน้าที่เป็นสนามรบทางความคิดที่สะท้อนความขัดแย้งในจีนอย่างใกล้ชิดเมื่อ ดร.ซุนยัตเซ็น ได้รับเลือกขึ้นเป็น ประธานาธิบดีของรัฐบาลจีนได้ที่เมืองกวางตุ้งใน พ.ศ. 2464 หนังสือพิมพ์จีนแทบทุกฉบับในกรุงเทพฯ ต่างให้การสนับสนุน [2] ในสถานการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์จีนไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงสื่อท้องถิ่น แต่เชื่อมต่อการเมืองข้ามชาติอย่าง แยกไม่ออก นอกจากนี้ ในช่วงที่มีการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่าง พรรคก๊กมินตั๋ง และ คอมมิวนิสต์จีนประเทศไทยได้เห็นการ ออกหนังสือพิมพ์ของฝ่ายซ้ายถึงสองฉบับ คือ เหวียนเฉียวเป่า ของพวกแต่จิ๋ว และ เฉียวเซิงเป่า ของพวกกวางตุ้ง ราวปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นช่วงที่สาขาพรรคก๊กมินตั๋งในไทยมีสมาชิกปีกซ้ายสูงกว่า 400 คน [2] ต่อเนื่องถึงเครือข่ายทางเศรษฐกิจและ การเมืองจีน คือ การที่จีนคว่ำบาตรทางการค้าต่อญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2471 แสดงให้เห็นชัดเจนว่าหนังสือพิมพ์จีนและองค์กร การเมืองจีนในไทยเชื่อมและประสานกันอย่างแน่นแฟ้น เมื่อสาขาก๊กมินตั๋งในประเทศไทยได้ประกาศการคว่ำบาตร หนังสือพิมพ์กั๋วหมินยี่เป่า ก็ทำหน้าที่โฆษณาชวนเชื่อ ขณะที่กลุ่ม "เกีย-เสีย ถวน" หรือคณะเหล็กและเลือดใช้ความรุนแรง เพื่อบังคับพ่อค้าที่ฝักใฝ่ [2] สถานการณ์นี้ทำให้รัฐบาลไทยต้องเผชิญกับความจริงว่าหนังสือพิมพ์จีนเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย อำนาจที่ทำลายอำนาจรัฐโดยตรง ซึ่งเป็นเหตุที่รัฐมองหนังสือพิมพ์จีนเป็นประเด็นเกี่ยวกับด้านความมั่นคง ในขณะเดียวกัน การขยายตัวด้านการเมืองของชุมชนชาวจีนในช่วงตอนปลายทศวรรษ 2460 สร้างความตกใจในวงการรัฐบาลไทย สกิลเนอร์ ระบุว่าปัจจัยสำคัญเอาไว้ คือ การจัดตั้งองค์กรพรรคการเมืองใต้ดิน และความเข้มแข็งที่เพิ่มขึ้นของฝ่ายทางด้านซ้าย ใน พ.ศ. 2468–2470 จึงเกิดการหลั่งไหลเข้ามาของคอมมิวนิสต์จากจีนใน พ.ศ. 2470–2471 รวมถึงการเผยแพร่แนวคิด ชาตินิยมต่อต้านตะวันตกในโรงเรียนจีน [2] สิ่งเหล่านี้รวมกันก่อให้เกิดความรู้สึกรังเกียจของศัตรูที่มีต่อจีนในหมู่ชนชั้นไทย

4. การควบคุมหนังสือพิมพ์จีนในสมัยจอมพล ป.

การควบคุมหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยมีรากฐานสำคัญจากกฎหมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ซึ่งประกาศใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือเป็นเครื่องมือทางกฎหมายหลัก ที่รัฐบาลใช้ในควบคุมสื่อ กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่สมุหพระนครบาลหรือสมุหเทศาภิบาลใช้ในการเพิกถอนใบอนุญาต หนังสือพิมพ์ได้ตลอดด้วยเหตุผลที่เกี่ยวกับ “ความสงบราบคาบหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ตามมาตรา 19 นอกจากนี้ มาตรา 19 (ค) ยังได้ระบุอีกว่าใบอนุญาต อาจถูกถอนได้เมื่อหนังสือพิมพ์โฆษณาบทประพันธ์ที่กล่าวถึงการต่อต้านต่อรัฐบาล ต่างประเทศที่มีทาง พระราชไมตรีกับสยาม [9] ต่อมาในปี พ.ศ. 2470 ยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ ที่เข้มงวดยิ่งขึ้น ซึ่งระบุว่าใบอนุญาต จะถูกเพิกถอนเมื่อใดก็ได้ “ด้วยเหตุผลที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของคนทั่วไป หรือเมื่อพิมพ์บทความ ที่จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” [2] บทบัญญัติดังกล่าว มีความยืดหยุ่นสูงและเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ตีความได้กว้างขวางตามความเหมาะสมทางการเมือง ในขณะเดียวกันการปิด หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยไม่ได้เกิดขึ้นในคราวเดียวกันทั้งหมด แต่เป็นกระบวนการสะสมที่ค่อย ๆ แสดงรูปแบบอำนาจรัฐ อย่างชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากลำดับเหตุการณ์ต่อไปนี้ โดยเริ่มจากในปี พ.ศ. 2468 รัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์หัวเสียนยี่เป่า ของพวกก๊กชาติหัวเก๋า และเหวียนเฉียวเป่า ของพวกซ้ายจัดเพราะลงข่าวและบทความที่ถ้อยคำรุนแรงเกี่ยวกับขบวนการ 30

พฤษภาคม พ.ศ. 2471 ต่อมาไม่นาน เลี้ยวเชิงเป่า ก็ได้ถูกสั่งปิดเพราะลงบทความประณามจักรวรรดินิยมตะวันตก [2] ใน พ.ศ. 2471 บรรณาธิการ หลี่หลิงเป่า ถูกให้ออกโดยคำสั่งรัฐบาลไทยในข้อหาทางการเมือง ส่วน กั๋วหมินยี่เป่า ได้ถูกสั่งปิดชั่วคราวสองสัปดาห์ฐานยุยงให้เกิดความรู้สึกไม่ดีต่อนสยามและชาวญี่ปุ่น [2] และในปี พ.ศ. 2475 หัวเสียนยี่เป่า ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์จีนที่เก่าแก่ที่สุดได้หยุดการพิมพ์จำหน่าย [2] จากเหตุการณ์เหล่านี้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสังเกต คือ รูปแบบการควบคุมในยุครัฐนิยมมีความเป็นระบบมากขึ้น ไม่ใช่เพียงการตอบสนองต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าเพียงเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่มีแผนงานชัดเจน ดังที่ นภัทร วัชรพิมลมาศ วิเคราะห์ไว้ว่า “ปัจจัยทางการเมืองเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดซึ่งนำไปสู่การควบคุมและการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์โดยอำนาจรัฐด้วยวิธีการต่าง ๆ” [6]

ขณะเดียวกัน กลยุทธ์การใช้ ‘ชื่อหนังสือพิมพ์สำรอง’ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสื่อจีนภายใต้แรงกดดันจากรัฐ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการควบคุมไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของรัฐฝ่ายเดียว หนังสือพิมพ์จีนเองก็พัฒนาแผนกลยุทธ์การต่อรองภายใต้ข้อจำกัด หนึ่งในกลยุทธ์สำคัญ คือ การขอสงวนชื่อหนังสือพิมพ์สำรองไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สามารถพิมพ์ต่อเนื่องได้แบบไม่หยุดชะงักเมื่อถูกสั่งปิดตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือ เมื่อกั๋วหมินยี่เป่า ถูกสั่งปิดหนังสือพิมพ์ ฉบับนี้ก็พิมพ์ออกจำหน่ายต่อไปภายใต้ชื่อสำรองที่เตรียมไว้ว่า “หมิ่นกั๋วซือเป่า” [2] กลยุทธ์ดังกล่าว จึงทำให้เห็นถึงความพร้อมที่จะรับมือของสื่อจีนและขีดจำกัดของมาตรการ การบริหารของรัฐ นอกจากนี้ ในด้านการควบคุมเนื้อหาและการเซ็นเซอร์ เมื่อรัฐสั่งปิดหนังสือพิมพ์แล้ว รัฐบาลยังควบคุมเนื้อหาข่าวด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้มีข้อมูลที่กระทบต่อรัฐในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา มาตรการเซ็นเซอร์ข่าวต่อต้านญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมีได้ควบคุมสื่อเพียงเพื่อรักษาความมั่นคงภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังไม่ใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการทูตและการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในบริบทสงครามมหาเอเชียบูรพา [1] ทำให้หนังสือพิมพ์จีนต้องเลือกว่าจะรายงานข่าวตามความจริง แต่เสี่ยงโดนลงโทษ หรือจะยอมตัดเนื้อหาบางส่วนออกเพื่อให้ตัวเองอยู่รอดได้ ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลได้ออกประกาศห้ามนำเข้าหนังสือพิมพ์จีน จากต่างประเทศด้วย โดยมีประกาศราชกิจจานุเบกษาลงวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 ซึ่งอาศัยอำนาจตามตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ห้ามนำเข้าหนังสือพิมพ์จีน 2 ฉบับ คือ “ฮั่วเสียว” จากนานกิง และ “ซินป่อ” จากเซี่ยงไฮ้ โดยทางกระทรวง การต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทยร่วมได้ออกประกาศ [10] การห้ามแบบนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมองหนังสือพิมพ์จากต่างประเทศเป็นสิ่งที่อาจนำความคิดหรือแนวคิดที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

เมื่อพิจารณาผลกระทบทางการเมืองและสังคมต่อเสรีภาพสื่อตามมาตรการควบคุมของรัฐบาลส่งผลให้สื่อจีนสูญเสียบทบาทในฐานะฐานันดรที่สื่ออย่างมีนัยสำคัญ และในงานวิจัยของ นภัทร วัชรพิมลมาศ ยืนยันว่าในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม “หนังสือพิมพ์ถูกกลืนโดยสิทธิและเสรีภาพ” จนไม่เหลือสภาพของหนังสือพิมพ์ที่เคยมีอุดมการณ์ในอดีต [6] และในส่วนของกรณีสื่อจีน นั้นได้มีความรุนแรงมากกว่าเพราะมีมิติของการเป็น “คนต่างด้าว” ซ้อนทับกับปัญหาเสรีภาพของสื่อ ซึ่งทำให้สื่อจีนต้องเผชิญกับแรงกดดันสองชั้น คือ ทั้งจากมาตรการควบคุมสื่อทั่วไป และจากนโยบายชาตินิยมในส่วนของการกระทบต่อชุมชนชาวไทยสำหรับชุมชนชาวจีน การสูญเสียพื้นที่สื่อหมายถึงการสูญเสียช่องทางสำคัญในการรักษาหน้าตาทางวัฒนธรรมและการเป็นอยู่ในบ้านเกิด นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนขาด การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายที่กระทบต่อพวกเขา อาจารย์มิตรชัย กุลแสงเจริญ จึงทำให้เห็นว่า ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. หนังสือพิมพ์จีนถูกควบคุมไม่ให้เสนอข่าวการเมืองบางประเภทและยังต้องสอดคล้องกับนโยบายรัฐ [1] อย่างไรก็ตามเพื่อความอยู่รอดหนังสือพิมพ์จีนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตัวตนทางอุดมการณ์ไปสู่รูปแบบพาณิชย์ สุเทพ ศุภภัทรานนท์ ซึ่งอยู่กบวงการหนังสือพิมพ์จีนมากกว่า 50 ปี ได้อธิบายว่าช่วงเวลาดังกล่าว “เป็นช่วงที่ธุรกิจหนังสือพิมพ์จีนเฟื่องฟูมากขึ้น เป็นเพราะหนังสือพิมพ์ ฉบับต่างๆ นั้นหันมาแข่งขันด้านธุรกิจกัน แทนที่จะเน้นเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างที่แลมาแล้ว” [1] ในการสร้างความสัมพันธ์ การปรับตัวดังกล่าวได้มีสัมพันธ์เชิงสนับสนุนที่แข็งแกร่งกับกลุ่มทุนจีนกับอำนาจรัฐ หากคนจีนอยากทำธุรกิจแบบราบรื่น ในสภาพแวดล้อมที่กดดัน ต้องพึ่งพาการคุ้มครอง จากนักการเมืองหรือทหารของไทย ซึ่งจะกลายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีผู้วิจัยหลายคนเรียกว่า “ทุนนิยมขุนนาง” ลักษณะนี้ทำให้สื่อจีน ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลหรือวิพากษ์วิจารณ์นโยบายรัฐได้อย่างอิสระ

เมื่อกล่าวถึงด้านการเมืองการปกครอง จะเห็นได้ว่าลักษณะรัฐอำนาจนิยมใช้ความมั่นคงนำเสรีภาพ คือ การศึกษา กลไกการควบคุมหนังสือพิมพ์จีนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้เห็นลักษณะสำคัญของ รัฐอำนาจนิยม คือ แนวคิดที่ว่า ความมั่นคงของชาติและเสรีภาพของรัฐบาลต้องมาก่อนเสรีภาพของพลเมือง รัฐบาลจึงมองสื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุน นโยบายของรัฐมากกว่าในฐานะสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ ตรวจสอบอำนาจ [6] ซึ่งในกรณีของหนังสือพิมพ์จีนมีความชอบธรรม ในการควบคุม และถูกกำหนดด้วยมุมมองสามชั้นได้แก่ภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และการปกป้องความสัมพันธ์ ระหว่าง ประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศญี่ปุ่นในช่วงสงคราม และการส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ ผ่านนโยบายรัฐนิยมระบบ ความคิดเหล่านี้ทำให้การควบคุมสื่อ เป็นเรื่องสมเหตุสมผลทางการเมืองและศีลธรรม

ในลักษณะเดียวกันการสร้างเอกภาพผ่านการลดทอนความแตกต่าง ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญของรัฐนิยมโดยโครงการ สร้างชาติของ จอมพล ป. ดำเนินตามเหตุผลว่า บ้านเมืองจะสามัคคีกันได้ ก็ต่อเมื่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และ อุดมการณ์ถูกลดทอนลง หนังสือพิมพ์จีนในฐานะสถาบันที่รักษาและเผยแพร่ ตัวตนจีนจึงถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมาย ดังกล่าว รัฐนิยมฉบับที่ 9 ที่จะเน้นการใช้ภาษาไทยโดยตรงซึ่งขัดแย้ง กับหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จีนอย่างชัดเจน [3] ในที่สุด ประเด็นสำคัญที่จะต้องตั้งคำถาม คือ การตัดสิทธิ์พื้นที่ทางวัฒนธรรมและการสื่อสารของชนกลุ่มน้อยนั้นจริง ๆ แล้วสามารถ สร้างเอกภาพได้จริง หรือเป็นแค่การผลักดันความแตกต่างให้อยู่ในที่ที่มองไม่เห็น ในกรณีของ ชาวจีนในไทย การควบคุมทำให้ ชุมชนจีนค่อยๆ ออกจากการเมืองของไทย อย่างที่สก็อตต์เบิร์นทีกว่า “ในช่วงปี พ.ศ. 2473 ชาวจีนในประเทศไทย ได้แสดงให้เห็นว่าไม่ปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างประชาธิปไตยของไทย ให้ความสนใจทางการเมืองของกลุ่มคนจีน เหล่านี้อยู่ที่ประเทศจีน” [2] สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มาตรการควบคุมทางวัฒนธรรมของรัฐมิได้ก่อให้เกิด เอกภาพทางสังคมอย่างแท้จริง หากแต่ผลักความแตกต่างให้ลอยออกจากพื้นที่ แม้มาตรการควบคุมสื่อของรัฐไทยจะถูก อธิบายว่าเป็นความจำเป็นด้านความมั่นคง แต่ในอีกมุมหนึ่ง นักวิชาการด้านสื่อศึกษาอาจมองว่าการควบคุมดังกล่าวคือ กระบวนการผูกขาดความจริงของรัฐ (Monopoly of Truth) ซึ่งจำกัดพื้นที่สาธารณะของชนกลุ่มน้อยและลดทอนความ หลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย

5. บทสรุป

ในช่วงทศวรรษ 2480-2500 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการนโยบายสร้างชาติท่ามกลาง ความไม่มั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์ ทั้งด้านสงครามโลกครั้งที่ 2 และขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในเอเชียหลังจากการปฏิวัติจีน พ.ศ.2492 ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในไทยซึ่งมีเครือข่ายสื่อสารและอุดมการณ์ จึงกลายเป็นพื้นที่ ที่ทำให้รัฐมีความระแวง หนังสือพิมพ์นั้นไม่ใช่เพียงแค่การสื่อสาร แต่เป็นกลไกสำคัญในการบำรุงรักษาอัตลักษณ์ ถ่ายทอดอุดมการณ์ และรักษา ความเชื่อมโยงกับจีนแผ่นดินใหญ่ การควบคุมสื่อจีนจึงเกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นไทย ซึ่งรวมถึงการเป็นศูนย์รวม ความจงรักภักดีของประชากรและความทับซ้อนของอำนาจเฉพาะกลุ่ม ในขณะเดียวกัน กลไกที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ดำเนินการควบคุมนั้น มีลักษณะสามชั้นที่เสริมกันเป็นระบบ ในระดับของกฎหมาย พระราชบัญญัติสมุด เอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 เปิดโอกาสในรัฐอนาธิปไตยโดยใช้ดุลพินิจของฝ่ายบริหารซึ่งในขณะเดียวกัน กับที่รัฐนิยมในระดับนโยบายสร้างแรงกดดันตามมาตรฐานการใช้ภาษา และการแสดงออกทางวัฒนธรรมจีน ในที่สาธารณะ และในระดับการบังคับใช้การที่รัฐปิดหนังสือพิมพ์เป็นครั้งคราวทำหน้าที่สัญญาณเตือนแก่สื่ออื่น ๆ ให้มีการปรับทิศทาง การนำเสนอ ผลลัพธ์ที่ได้คือหนังสือพิมพ์จีนค่อยๆ ลดเนื้อหาที่มีลักษณะทางการเมืองและ การแสดงความผูกพันกับจีน แผ่นดินใหญ่ แล้วมีการหันมาเน้นเนื้อหาทางพาณิชย์ ขาวสังคม และการโฆษณาแทน การปรับตัวของสื่อต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นแค่ การเลือกทิศทางธุรกิจแต่กลยุทธ์ในการเจรจาต่อรองกับรัฐบาล เพื่อรักษาการดำรงอยู่ของสื่อและชุมชนไว้พร้อมกัน

เมื่อพิจารณาด้วยทฤษฎีทางประวัติศาสตร์หนังสือพิมพ์ในไทยแสดงถึงความตึงเครียดระหว่าง อำนาจรัฐนิยม ที่ใช้ความมั่นคงเหนือเสรีภาพ กับสื่อต่างชาติที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะทางเลือกที่ได้ ถูกกีดกัน แนวคิด Benedict Anderson เรื่องชุมชนในจินตนาการทำให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ไม่ใช่เป็นแค่การรายงานข่าว แต่สร้างและรักษาจินตนาการร่วมกัน

ของชุมชน[11] การควบคุมสื่อจีนจึงเท่ากับการควบคุมกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์โดยตรง ในมุมมองนี้ไทยไม่ได้ต้องการทำลายหนังสือพิมพ์จีน แต่ต้องการกำหนดขอบเขตให้อยู่คงอยู่ในฐานะสื่อที่ไม่ท้าทายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติ โดยรัฐพยายามทำให้เกิดการยินยอมและการปรับตัวมากกว่าการบังคับโดยตรง ในมุมมองหนังสือพิมพ์จีนการควบคุมของรัฐ คือ วิกฤตที่หนังสือพิมพ์จีนนั้นต้องเผชิญ และวิกฤตที่สองนั้นคือการลดลงของผู้อ่าน ที่มีอายุระหว่าง 65-85 ปี ในขณะเดียวกันที่คนรุ่นใหม่เชื้อสายจีนที่กลมกลืนกับสังคมไทยไม่ได้มองตัวเองด้วยกรอบอัตลักษณ์เดิม ดังนั้นทางรอดอาจอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นสื่ออัตลักษณ์ชุมชน ทำหน้าที่เป็นปากเสียงของสมาคม มูลนิธิและองค์กรชาวจีน กล่าวคือหนังสือพิมพ์จีนกำลังเปลี่ยนแปลงจากสื่อมวลชนไปสู่สื่อพิธีกรรมเพื่อยืนยันและรักษาอัตลักษณ์มากกว่าการสื่อสารไปยังสาธารณะ คำถามที่ยังรอการศึกษา คือ หนังสือพิมพ์จีนจะสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในสื่อยุคปัจจุบันอย่างไร ชุมชนจีนรุ่นใหม่ต้องการสื่ออัตลักษณ์ลักษณะใด และบทบาท ของรัฐบาลต่อสื่อต่างชาติจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร คำถามเหล่านี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐ ชุมชนต่างชาติ และเสรีภาพสื่อที่มีความหมายต่อสังคมไทยและโลก

6. References

- [1] Natthawit Phimthong. (2016, February 4). *Summary of the seminar on Chinese newspapers: A forum of ideas and a mouthpiece of Sino-Siamese society*. Lek-Prapai Viriyaphan Foundation. <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=76> (In Thai)
- [2] Skinner, G. W. (2005). *Chinese society in Thailand: An analytical history* (Phanee Chatpholrak et al., Trans.; Charnvit Kasetsiri, Ed.) (2nd ed.). Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks. (In Thai)
- [3] Office of the National Culture Commission. (n.d.). *Prawattisat Krung Rattanakosin, Vol. 3 (1932–Present)*. Ministry of Education. (In Thai)
- [4] Preecha Changkavyuen. (1987). *Ratthasat Naeo Mai*. Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- [5] Weber, M. (1966). *The theory of social and economic organization*. Free Press.
- [6] Napat Watcharapimonmas. (2000). *Control and utilization of government newspapers during the era of Field Marshal Plaek Phibunsongkhram and Field Marshal Sarit Thanarat* [Master's thesis]. Chulalongkorn University. Chulalongkorn University Intellectual Repository. <https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=1582749> (In Thai)
- [7] Anan Phibunsongkhram. (1997). *Chomphon P. Phibunsongkhram (Vol. 1, 2nd ed.)*. Prikwan Graphic. (In Thai)
- [8] Silpa Wattanatham Editorial Team. (2022, August 10). *Communism as a “tool” used by Field Marshal P. Phibunsongkhram to build political power and maintain good relations with the United States*. Silpa Wattanatham. https://www.silpa-mag.com/history/article_61468 (In Thai)
- [9] Book, Document, and Newspaper Act B.E. 2470. (1927, September 5). *Government Gazette*. Vol. 44. pp. 194–204.
- [10] Notification on the Prohibition of Ordering or Importing Chinese Newspapers under Section 38 of the Book, Document, and Newspaper Act B.E. 2470. (1933, April 12). *Government Gazette*. Vol. 50. p. 57.
- [11] Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Rev. ed.). Verso.